

3. Каган М.С. Філософія культури / М.С. Каган. – СПб.: ТТОТК “Петрополіс”, 1996. – 416 с.
4. Лисенко Н.В. Соціально-педагогічні основи полікультурної освіти сучасної дитини: ДНЗ – родина – суспільство / Н.В. Лисенко. – Освітній простір України. – 2014 р. – Випуск I, – С. 48.
5. Семиченко В.А. Теоретичні та методичні основи професійного самовиховання студентів вузу / За заг. ред. В. А. Семиченко. – Хмельницький: ХГПІ, 2001, – 253 с.

It is analyzed the scientists' views on the problem of formation of a future teacher's professional culture in the universities conditions and it is outlined the best ways for cultural development of student's personality in the educational process of higher educational institution in the article.

Key word: *professional training, professional culture, cultural development, professional and personal qualities.*

УДК 316.774:37.011.32:37.035.4
ББК 74.580.050.4

Ольга Кафарська

ВПЛИВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті висвітлено питання впливу засобів масової інформації на формування громадянської культури студентської молоді. Доведено, що лише гармонійна співпраця держави, батьків, педагогів та засобів масової інформації забезпечить високий рівень громадянської культури молодого покоління.

Ключові слова: *громадянська культура, засоби масової інформації, інтернет, студентська молодь.*

Актуальність теми. Інформація – стратегічний ресурс розвитку цивілізації. Сьогодні не лише наше суспільство, а й увесь світ переживає глобальну інформаційну революцію. За спільного розвитку Інтернету та вдосконалення інших засобів масової інформації та суспільства глибоко змінюється політичний та культурний вимір життя. Контроль комунікаційних мереж стає інструментом, за допомогою якого інтереси та цінності перетворюються на керівні норми поведінки людини. У результаті чого зростає політичний вплив засобів масової інформації та комунікаційних каналів, які з розвитком демократії перетворюються на впливовий чинник процесів формування особистісних якостей людини, зокрема, її громадянської культури.

Таким чином, дослідження впливу засобів масової інформації, як інституту соціалізації, на формування громадянської культури особистості є актуальним та потребує ґрунтовного вивчення, що і є метою статті.

Виклад основного матеріалу. Місце ЗМІ у житті людей та їх вплив на розвиток особистості розглянуті та досліджені багатьма науковцями в галузі психології, педагогіки, юриспруденції, історії, філософії, економіки тощо. (М. Боришевський, В.Кафарський, Г.Шевченко, І.Бех, Л.Снігур, В.Бадрак, Л.Городенко, А.Мойсеєнко, Л.Вольська, І.Пенчук, О.Петрунько, В.Зінчук, О.Шерман).

Особливе значення засобів масової інформації в суспільстві зумовлює широкий науковий інтерес та формулювання різних трактувань діяльності засобів масової інформації; визначення їх впливу на формування особистості, суспільства. Проте,

питання впливу ЗМІ на формування громадської культури, на нашу думку, не достатньо висвітлені у науковій літературі.

У даному дослідженні ми ставили перед собою мету визначити особливості впливу засобів масової інформації як одного з найвпливовіших агентів соціалізації на процес формування громадянської культури особистості, зокрема, студентської молоді. Адже студентська молодь перебуває сьогодні у неоднозначній ситуації життєвої самовизначеності. З одного боку молодь бере активну участь у соціальному та політичному житті країни, стає рушійною силою суспільних та політичних змін, а з іншого – це одна з найбільш незахищених соціальних груп із погіршеним матеріальним забезпеченням, сповільненим соціальним ростом, глибокими протиріччями щодо невідповідності нових соціально-економічних вимог та якостей особистості молодої людини.

Через вікові особливості молодь є найбільш сприйнятлива до інформації, яку отримує, краще засвоює інформаційні технології та виступає в ролі їх основних користувачів. Відсутність життєвого досвіду, нездатність правильно оцінити побачене і почуте може викликати викривлене сприйняття оточуючого світу, своєї ролі та свого місця в ньому.

Водночас, у зв'язку з розпадом молодіжних об'єднань та організацій, почався процес десоціалізації, що призвів до зростання числа молодих людей з девіантною поведінкою.

Важливе значення в цьому процесі займають і проблеми сімейних взаємовідносин, особливо коли є тривала відсутність одного та/або обох батьків у зв'язку з перебуванням на заробітках. Така ситуація може призвести до пошуків авторитетних, досить впливових, а головне доступних джерел інформації, наприклад, інтернету. При цьому слід врахувати, що глобальне поширення інформації, її кількість та якісний склад створює умови, за яких окрема особистість не завжди спроможна її об'єктивно оцінити й уніфікувати, нівелюються суспільнокорисні наміри [4]. Не виключено, що за допомогою спеціально підібраної інформації певні особи можуть маніпулювати громадською думкою, зокрема, громадянськими поглядами студентів, які в цьому віці є гіперчутливими, що, безумовно, може мати негативні наслідки для формування їхньої громадянської позиції. Таким чином поступово відбувається зміна поглядів, стереотипів та переконань молоді, а отже змінюються ціннісні орієнтації.

Студенти все активніше спрямовують свою увагу на різні “модні” тенденції заходу, не маючи при цьому ґрунтовної інформації. Вони не завжди зауважують, що такі новини можуть суперечити українській ментальності, гуманістичним суспільним ідеалам, не враховують культуру міжнаціонального спілкування, ідеалів толерантності тощо. Відповідно, відсутність власного досвіду та низький рівень соціально-правових та професійних знань; невідповідність до конкуренції на ринку праці; морально-психологічна вразливість; незадовільний рівень забезпечення потреб особистості в самореалізації; відсутність умов для позашкільної освіти, стимулювання творчого самовдосконалення, змістовного дозвілля сприяє розвитку “комплексу незадоволеності та меншовартості”, упередженому погляду на буття в соціумі, недооцінюванню власних можливостей. Унаслідок розчарування в державній політиці та низького рівня сформованості громадянської позиції асоціальні та криміногенні явища в молодіжному середовищі (асоціальний песимізм, неробство, нехтування громадянськими обов'язками, наркоманія, пияцтво, грабіжництво тощо) стрімко зростають [5].

Вочевидь це зумовлено рядом факторів соціально-економічного, політичного та культурного характеру, одним з яких є падіння авторитету держави в очах молодого покоління через недосконалість здійснення молодіжних проєктів, неспроможність вирішити нагальні молодіжні проблеми. Через те засоби масової інформації поряд з іншими суспільними (соціальними) інститутами покликані діяти в напрямку підвищення якостей соціалізації молоді, виховання її культурних, інтелектуальних та громадянських якостей.

З огляду на вищесказане політика ЗМІ щодо виховання молодого покоління має будуватися на засадах інформаційної відкритості, прозорості і діяльності державних установ та інших юридичних осіб, гарантованості інформаційної безпеки особистості, суспільства, держави, введення підростаючого покоління в систему цінностей демократичного (громадянського) суспільства, що передбачає формування у нього основ громадянської культури.

Отже, модель громадянської культури слугує інформаційним базисом для визначення завдань громадянського виховання. Щоб скористатися нею в процесі виховання молодого покоління, необхідно конкретизувати цінності, які є ознаками вияву певних компонентів громадянської культури. Зокрема, такі поняття: громадянська спрямованість, громадянська компетенція, громадянська свідомість, громадянська поведінка тощо.

Громадянська спрямованість є моральною якістю, яка характеризує відношення особистості до проблем суспільного, державного та громадського життя. Вона проявляється: у прагненні глибше пізнати свою батьківщину, досягнути її політичні, економічні, наукові, освітні та культурні здобутки і проблеми; у намаганнях особи жити інтересами держави, громадянином якої вона є, та постійно співвідносити їх з особистими потребами й інтересами, а за наявності розбіжностей чи суперечностей – компромісно їх долати. Громадянська спрямованість є виразником найвищих духовних потреб людини – пізнання її волі, прагнень, інтересів, захоплень тощо.

Громадянська компетенція виявляється в обізнаності особистості з такими галузями науки як суспільствознавство, державознавство, батьківщинознавство, українське народознавство, краєзнавство, а також правознавство, географія та історія України, всесвітня історія та ін.

Громадянська свідомість є усвідомленням людиною своєї приналежності до певної державно-громадянської спільноти, конституційно закріплених за нею прав та обов'язків, виражене ставлення до суспільно-політичних подій (скажімо, до виборів, відзначення певних історичних подій тощо), шанобливе ставлення до державної мови, символіки, свят. Громадянська свідомість дозволяє осмислити особистісне значення кожного як виразника національних інтересів своєї держави, її представника у європейському просторі, гордість та вболівання за свою Батьківщину.

Змістовний аспект громадянського мислення вирізняється тим, що передбачає оперування категоріями та поняттями, які використовуються в процесі аналізу явищ суспільного, державного та громадського життя.

Громадянські почуття характеризують такі особистісні риси, які виражаються в любові до рідної землі, свого народу, його мови, мистецтва, культури, звичаїв, традицій, відповідальності за долю держави, за її майбутнє, обов'язку, у дотриманні правових і морально-етичних норм в усіх аспектах життєдіяльності. Вони становлять той емоційний фон, на якому визріває і проявляється громадянська воля та рішучість людини [1].

У громадянській поведінці віддзеркалюється позиція людини щодо ухвали можливих альтернативних рішень з проблем суспільно-політичного характеру і виявляється в її суспільно-корисній діяльності з високим рівнем активності.

Громадянська позиція – це особистісна якість, характерною особливістю якої є високий рівень громадянської культури та наявність автономної свідомості, максимально незалежної від впливів соціального оточення із пріоритетом внутрішніх моральних чинників мотивації поведінки. Формування громадянської позиції відбувається в процесі систематичного, планомірного впливу на особистість комплексу виховних чинників з метою прищеплення їй ціннісних орієнтирів, опанування громадянськими знаннями, вміннями і навичками суспільної поведінки, завдяки яким особистість виступає активним членом громадянського суспільства.

Доцільно зауважити, що ЗМІ мають бути покликані забезпечувати всі передумови процесу формування громадянської культури молоді як цілісної системи цінностей, органічно пов'язаних між собою, навчити молодь практично переосмислювати свої пріоритети та ціннісні орієнтації, реалізовувати свої суспільно корисні наміри.

Проте, сучасний стан речей ускладнює позитивне спрямування діяльності ЗМІ в напрямку формування громадянської культури молоді: держава втратила контроль над більшою частиною ЗМІ, в результаті чого їх вплив на молодіжну аудиторію суперечливий та непослідовний.

Поступово нівелюються такі основні функції ЗМІ як: функція інформування та просвітництва; функція політичної соціалізації; мобілізації громадянськості; функція формування культури громадян; специфічні функції, що включають функції “редагування” (вибору і коментування інформації), аксіологічна (оцінювальна) функція (яка істотно впливає на формування громадської думки).

Засоби масової інформації, що покликані формувати громадянськість та патріотизм, рекламують західні культуру, традиції, спосіб життя та мислення, що призводить до суперечливості у процесі громадянського виховання молоді, адже саме їх ціннісні орієнтації, погляди, переконання, усвідомлення місця у суспільстві, обов'язків та відповідальності перед Батьківщиною не мають визначеності та єдиної підтримки, оскільки ЗМІ дають здебільшого відбиток подій та не передбачають вироблення вміння особистості самостійно аналізувати отриману інформацію.

Аналізуючи стан сучасних українських ЗМІ (телебачення, інтернет, радіо, преса тощо), можна помітити основну тенденцію їхнього розвитку – зростаючу комерціалізацію. Значна частина теле-радіоефіру, преси пропонує аудиторії низькопробну продукцію у вигляді пліток, скандальних повідомлень із життя “зірок”, політичних діячів, бізнесменів тощо. Така інформація деморалізує суспільство, нав'язуючи йому штучно занижене уявлення про норми і цінності людського буття, перевантажена проявами вульгарності, відсутності смаку, цинізму та жорстокості. Зникли пізнавальні передачі. Поведінка та манери в кадрі ведучих і учасників передач непрофесійна та неетична.

Важливо наголосити, що деякі теле-радіоведучі свідомо принижують важливість та роль рідної мови як засобу міжкультурного спілкування.

Телебачення з усіма своїми каналами, радіо і друк подекуди підвищують рівень достовірності неважливої інформації. Вони являють події в їх розвитку, привертають увагу глядача за рахунок різних технічних і художніх засобів та прийомів (монтаж, жанр, музичне та художнє оформлення).

Патогенним інформаційним чинником виступає переповненість інформаційного простору рекламою. Як зазначають культурологи, реклама стверджує повагу до матеріального продукту як повноцінного замітника духовного, уявлення про матеріальне багатство і розширене споживання як кінцевої мети людського буття.

Цікаво, що реклама подається з особливим “забарвленням” порівняно з іншими передачами: підвищується звук, відео вирізняється яскравістю, динамізмом, легко запам’ятовується, тощо. Таким чином у людей, а особливо у молоді, створюється ілюзія незалежного вибору, що сприяє деперсоналізації поведінки, розвитку послуху, з’являється заздрість, дух суперництва у суспільстві; апеляція до страху збільшує занепокоєність; апеляція реклами до всього нового сприяє неповазі до традицій, довговічності або історії; апеляція до молоді викликає зменшення авторитету родини; апеляція реклами до сексуальності призводить до поширення розпусти тощо. Реклама та інформація низького культурного рівня витісняють з ефіру культурно-просвітницькі передачі, які не мають високого рейтингу.

Закономірно, що така інформаційна політика в діяльності ЗМІ веде до занепаду змістових якостей інформації, розквіту споживацької ідеології, пониженню рівня культури та патріотичних почуттів молоді.

Таким чином, питання виховання громадянського якостей, саморегуляції поведінки, визначеності рівня соціальної активності та зрілості людини ЗМІ навіть не розглядається. Більшість творчих працівників засобів масової інформації в своїй діяльності спираються на поверхневі відомості в галузі педагогіки, психології, суспільствознавства. Зміст педагогічних статей часто поверхнево окреслює педагогічні аспекти і не аналізує актуальних проблем. Відповідно, зниження політичної активності молоді, неналежне усвідомлення нею свого значення в житті суспільства, відповідальності за власні дії відповідно з особистісними переконаннями й цінностями, недостатній рівень поінформованості про актуальні проблеми суспільного життя в Україні та в інших країнах світу ініціює дисбаланс у співвідношенні інтелектуального й особистісного розвитку.

Інтернет, як складова комунікаційної системи ЗМІ, відіграє істотну роль у формуванні особистості, є невід’ємною складовою того типу соціальних рухів, які виникають у мережевому суспільстві. Це зумовлено тим, що соціальні рухи в інформаційному суспільстві істотно мобілізовані навколо культурних цінностей та глобальних інформаційних потоків, і, таким чином, можуть впливати на свідомість цілого суспільства.

У зв’язку з цим молодь слід вчити правильно користуватися різними джерелами інформації. Необхідно орієнтувати студентів на те, щоб вони не боялися користуватися неадаптованою, безпосередньою, політичною інформацією, отриманою від компетентних коментаторів; інформацію з області культури і народного господарства мають почути від авторитетних фахівців, і вчилися робити правильні власні висновки, зміцнюючи, таким чином, свою власну громадянську позицію.

Відповідно ЗМІ мають виступати дієвим чинником подолання внутрішніх суперечностей сучасного українського суспільства в руслі його реформування, що сприятиме консолідації громадян України і створенню необхідних умов для її розвитку в процесі входження в міжнародну спільноту.

Зауважимо, що в сучасних умовах активного впровадження в освітній процес і в повсякденне життя нових інформаційних технологій виникають значно ширші можливості для залучення молодих людей до інноваційних форм самостійної пізнавальної діяльності. За допомогою глобальних мереж студенти набувають уміння

самостійно здобувати знання, аналізувати інформацію, критично мислити. Пізнавальна діяльність на основі комп'ютерних комунікацій дозволяє молодим людям самостійно сформулювати свої погляди на суспільні події державного і міжнародного масштабу, досліджувати їх із різних точок зору та формулювати власні узагальнення. Тому консультативна педагогічна допомога студентам стане дієвим чинником урегулювання громадянської самоосвіти в умовах глобальної інформаційної мережі.

Необхідно наголосити, що у зв'язку з процесами інтегрування освітніх систем та створенням єдиного інформаційного простору молоді люди в Україні можуть мати доступ до інформаційних банків даних у різних куточках світу, а також мають можливість разом із ровесниками з інших країн обговорювати суспільні проблеми, які їх цікавлять і турбують, у тому числі й пов'язані з їх власною громадянською позицією [2]. Таким чином ЗМІ сприяють розвитку загальнолюдських цінностей, на принципах науковості, демократизму, рівнодоступності, однаковості розуміння, системності та наступності, враховують історичні, соціальні, ментальні та етичні особливості сучасного розвитку українського суспільства і держави, тенденції розвитку вітчизняної і зарубіжної практики громадянського виховання, освіти і науки.

Визначаючи роль ЗМІ в процесі громадянського виховання молоді, можна зробити висновок, що вони виступають дієвим засобом формування "моделей" соціальної реальності, важливим джерелом нормативних зразків, прийнятих у суспільстві, крім того засоби масової інформації визначають норми мови та спілкування.

Закономірно, що новітні тенденції в організації громадянського виховання ставлять перед молодими людьми і специфічні завдання. Передусім, це опанування інформаційною культурою, тобто системою знань і навичок, що забезпечують цілеспрямовану самостійну діяльність з оптимального задоволення індивідуальних інформаційних потреб з використанням і традиційних, і нових інформаційних технологій; формування критичного мислення, творчості й самостійності; усвідомлення власних світоглядних орієнтацій, які є основою життєвого вибору, громадянського самовизначення [3].

Висновки. Отже, доходимо висновку, що найкращим способом вирішення проблеми негативного впливу ЗМІ на свідомість молоді та використання їх як засобу формування громадянської культури особистості є гармонійна співпраця держави, батьків, педагогів та засобів масової інформації з метою регламентації змісту, форм та засобів інформаційного забезпечення підростаючого покоління майбутніх громадян України.

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навч.-метод. видання. / І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
2. Гордон Драйден, Джаннетт Вос Революція в навчанні / Пер. з англ. М. Олійник. – Львів: Літопис, 2005. – 542 с.
3. Кафарський В.І. Інформаційна культура українського суспільства // В.І. Кафарський // Голос України. – 2006. – № 92. – С.10, 12
4. Крицька Л.В. Громадянськість як інтегральна ціннісна орієнтація особистості // Цінності освіти і виховання: Наук.-метод. зб. / За заг. ред. О.В. Сухомлинської, ред. П.Р. Ігнатенка, Р.П. Скульського, упор. О.М. Павліченка. – К., 1997. – С. 58–62.
5. Петрунько О.В. Мотиви відчуження сучасної молоді України від активної політичної діяльності // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 1. – С. 98–101.

The article highlights the impact of the influence of media on the formation of civic culture of students. Proved that the only harmonious cooperation of the state, parents, teachers and the media provide the high level of civic culture of the young generation.

Key words: civic culture, media, internet, college students.

УДК 371.134

ББК 74.580.054.12

Іван Кириченко

МЕТОДИЧНА СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-ХУДОЖНИКІВ ІЗ ОСНОВ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ГРАМОТИ

У статті розглянуто систему завдань з рисунку, живопису та композиції спрямовану на формування творчих умінь у майбутніх педагогів-художників на початкових етапах навчання основи образотворчої грамоти.

Ключові слова: методична система, формування творчих умінь, майбутні педагоги-художники.

Термін “система” походить від грец. systema – ціле, складене із частин, з’єднання. Системою навчання називають розміщення в певній послідовності знань і практичних навичок, що становлять одне ціле, а її вивчення у руслі порушеної проблеми є метою статті.

Актуальність теми. Педагогічна система передбачає суворий порядок розміщення навчального матеріалу й сукупність принципів навчання, які є підґрунтям для певного навчального предмета. У дидактиці, педагогічних методах велика увага приділяється системам різної структури й значущості. Академік О. Савченко зазначила, що системою вважають множину елементів, які перебувають у певних зв’язках, відношеннях і в сукупності утворюють єдність.

Під системою формування творчих умінь у процесі навчання педагогів-художників образотворчої грамоти ми розуміємо підбір завдань з малюнка, живопису й композиції в певній послідовності з поступовим їх ускладненням. Ці завдання спрямовані на поетапне набуття образотворчих знань і формування творчих умінь, їх виконували на академічних заняттях і в години самостійної образотворчої діяльності.

Для виконання завдань з основ образотворчої грамоти студенти отримували індивідуальні об’єкти для малювання або кілька (2–3) на підгрупу, які б добре сприймалися зором кожному студенту в процесі їх зображення. Проводили спостереження за діяльністю студентів, взаєминами, за результатами виконання завдань, дотриманням педагогічних настанов у процесі малювання з натури, акварельного живопису та створення композиції.

У завданнях розробленої системи навчання, спрямованої на підвищення ефективності формування творчих умінь у студентів на початкових етапах навчання основ образотворчої грамоти – малюнка, живопису та композиції, враховано показники констатувального дослідження (студенти мають значні прогалини в знаннях і уміннях з основ образотворчого мистецтва), а також передбачено для відстаючих студентів (що не здобули спеціальної середньої художньої освіти) допоміжні завдання із перспективи, техніки акварельного живопису, пластичної анатомії тощо. Виконання цих завдань допомагало здобувати глибокі знання й